

in de rubriek
inhof, waarin
er. Omdat in
at geschreven
ere verwijzen.
K. S.

UNST
lbranssen.

enschen daar,
ons zien dat
an verstaan
ouwde theo-
evallig klop-
kte „christe-
et overal ge-
de een rust-
oben, telkens
e hebben ge-
die hij niet
het gevond-
st hem werd
en vleesche-
en wanhopig
t ondergaan.
nhopige niet
de oplossing
ch de waar-
or te wijzen
bestuurt en
luitrede, een
ijk resul-
vant dan zou
troukeld zijn,
hebben uit-
zijn denken
rug tot den
den mensch
nhoopen ge-
rediker zegt:
dan bedoelt
tegezindheid,
lelijk aan-
gegeven ge-
ende. Daar-
den Chris-
bovendien is
Gods Woord.
in het boek
maar dat ons
die den ver-
dige repelitie
oortbreekt en
en leert ver-
ods gebóden
taan van den
t leven door
elukkig, want
an verschrik-
oor Gods ge-
geboden leert
e genadegave
s en geschon-
ullen tot eer
1 eeuwige, on-

op te merken
Trilogie, be-
bleem en zijn

et moeilijk te
de trilogie is
et alleen heb-
nummer 1936
t boek laten
naar ook Gul-
terviews ver-
as een levens-
„Het is”, zegt
leven te kun-
dige en groot-
ensch en ding
l te kunnen
is de grootste
og dat alleen
ven leert ver-
t hoofdfiguur,
nfiguren, den
d, leeren. Het
feld geformu-
Dag op zijn
al strijdend,
in ons leven,
ghed”.

vrede, dat is
l. De eene op-
e andere, het
ustpunten die

In het eerste deel is het onderwerp de haat tusschen het geslacht Björndal, dat de oude Dag vertegenwoordigt, en het geslacht Borgland, gerepresenteerd in den overste Von Gall. De oude Dag weet daarbij de overhand te verkrijgen, maar blijft niet zonder waarschuwing. Terwijl hij samen met zijn broer Tore door uitbreiding van zijn bezit poogt het landgoed Borgland te overvleugelen, verongelukt eerst zijn broer. Zelf ontkomt hij tweemaal nauwelijks aan den dood: op één en denzelfden dag slaat de bliksem in een boom waar hij vlakbij had liggen slapen, en valt, terwijl hij in zijn wapenhuis daarover zit te peinzen, vlak langs zijn hoofd een bijl tegen den grond, die van de zoldering is losgeraakt. Onder den indruk van dit alles laat hij de wraak aan God over. Hij ziet dat men dat ook veilig doen kan, want God heeft hem wraak gegeven in de uitbreiding van zijn bezit en in den tegenspoed op Borgland. Thans zoekt hij zijn weg in strikte rechtvaardigheid te gaan, is onverbiddelijk voor zijn schuldenaars, tot hij eindelijk hoort dat niet alleen rechtvaardigheid en verantwoordelijkheidsbesef voor zijn bezittingen, maar ook de barmhartigheid een woord moet meespreken. Reeds in dit deel wordt erop gewezen dat de hartegezindheid alles moet beheerschen. Doch aan het eind van het eerste deel heeft Dag dit nog niet ten volle verstaan, want als de heer van Borgland geld bij hem komt leenen om een hypotheek af te kunnen lossen, en daarbij blijkt dat Dag zelf die hypotheek van Von Galls schuldeischer gekocht heeft, dan behandelt hij den overste wel barmhartig, maar vindt zichzelf daarin nog een flinken kerel. En hij vindt het nog zoo kwaad niet, de wraak aan God over te laten, want het bankroet van Borgland is voor hem voldoende bewijs dat God die wraak ook uitvoert.

De aflaatgedachte, die in het tweede deel wordt uitgewerkt, vindt hier reeds een begin van ontwikkeling.

Het tweede deel toont dat Dag wel barmhartig is geweest, maar: om God voor zijn plannen te winnen. Weer wordt hij door een vreeselijke gebeurtenis gewaarschuwd: zijn twee kleinzootjes sterven juist op 't oogenblik dat Borgland definitief in zijn bezit gekomen is, waardoor hij voor beide jongetjes een eigen landgoed verworven had. Wanneer hem later weer twee kleinzootjes geboren worden is hij weer bezig hun toekomst te verzekeren en God gunstig te stemmen door wat vaker naar de kerk te gaan. Ook den gevaarlijken bergtocht van zijn zoon, den jongen Dag, die meer dood dan levend beneden komt, ziet de oude Dag als wraak van God over zooveel stoutmoedigheid van zijn zoon, en als wraak voor zijn eigen uitdagen van het noodlot, omdat hij, toen de eerste jongetjes gestorven waren, erover gedacht had zelf door een tweede huwelijk het geslacht voort te zetten. Immers zag hij het sterven van de eerste jongetjes als een noodlot dat op zijn geslacht rustte, omdat zijn eigen vrouw stamde uit een familie waarin nogal eens dronkenschap voorkwam, en omdat de vrouw van zijn zoon de dochter was van een zedelijk zwakstaanden majoor. Dit kwade bloed had hun nakroost de levenskracht geroofd, zoo dacht hij. Derhalve wil hij zooveel mogelijk God gunstig stemmen om aan de kwade gevolgen van dat noodlot voortaan te ontkomen. Zijn predikant brengt hem dan zeer toevallig het woord „aflaat” te binnen. Dag ziet daardoor plotseling in, dat hij met al zijn goede daden eigenlijk God voor zich heeft trachten te winnen, ja dat hij zelfs door dit in te zien nog hoopte een goede heurt te slaan. Zijn schoondochter Adelheid tracht hem daarover te troosten met een gedicht van haar grootvader, dat wijst op het gebed als de weg van den wil tot God. Wel vindt Dag daarin tijdelijk rust, maar het derde deel toont ons dat hij ook in het gebed nog zooveel aflaat ontdekt. Hier schijnt zijn vleesch volkomen gestruikeld.

In het derde deel is het weer een ongeluk, de zelfmoordpoging van Adelheids diepgezonken vader, dat Dag nu doet zien dat hij wel barmhartig was voor de menschen, maar niet voor die hem het allernaast stonden. Hij probeert dit goed te maken door aan Adelheid, die hij een tijdlang was ontweken, zijn diepste gedachten bloot te leggen. Op een tocht naar het bosch, om zijn zoon op te zoeken en ook hem nader te komen, doet hij echter longontsteking op. Op zijn sterfbed geeft hij dan eindelijk zijn slotconclusie: „Waar wij menschen al strijdend naar streven dat is naar vreugde in het leven en vrede ten opzichte van de eeuwigheid. En daarheen voert slechts één weg, die over onze hartegezindheid. Ik zie dat, nu ik op mijn heele leven terug kijk, en dat is gezegd door hem die het recht heeft om dat te zeggen, door hem die bij ons is, wanneer alles in ons uitdooft. De weg naar den zin des levens stijgt uit boven verstand en gedachte, naar zijn eenvoudig gebod. Geen weg voert buitenom Christus”. De dan nog volgende verzoening tusschen den jongen Dag en zijn vrouw, hoe psychologisch juist geteekend, kan voor ons onderwerp buiten bespreking blijven. De weg tot elkander is in den grond hierin te zien dat de jonge Dag en Adelheid komen tot dezelfde oplossing als de oude Dag. Dag toont zijn hartegezindheid in de reddingspoging van een kind,

waarbij hij den dood vindt. En Adelheid vindt den weg tot haar man door na een moeilijken strijd van zelfoverwinning de stukken te onderteekenen, waarin Dag alle schulden aan zijn schuldenaars kwijtschold, maar die hij door zijn plotselinge dood niet had kunnen onderteekenen. Zoo hebben deze drie menschen de levenskunst geleerd in het volbrengen van Christus' eenvoudig gebod: het toonen van zijn goede hartegezindheid.

Wat moeten wij van dit alles denken?
Hierover handelen we in een slot-artikel.

J. P. VAN DER STOEL, Jr.

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan
Ds D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

Wel willen maar niet kunnen.

Men ontmoet menschen, die, als zij opgewekt worden om toch te gelooven, u antwoorden: „O ja, ik zou niets liever willen dan gelooven, maar heusch, ik kan niet, ik kan niet”.

Wat zal men nu tegen zulke menschen zeggen? Het lijkt misschien wat hard, maar ik zou beginnen met op zulk een klacht te antwoorden: „dat is niet waar; dat kan niet waar zijn”.

Om twee redenen. In de eerste plaats: een mensch wil van nature niet gelooven; wanneer hij nu naar waarheid zeggen kunt: „ik wil wel gelooven”, dan is dat Gods werk in u, waardoor Hij u van onwillig, gewillig heeft gemaakt.

Maar laat het zich nu denken, dat God u halverwege zou laten steken en u bij den wil ook niet het vermogen zou geven?

Dat is toch ondenkbaar, dat Hij u wel een stukje zou geven van het heil, dat Christus voor de Zijnen verworven heeft, maar u het andere, waarop het voor de zaligheid juist aankomt, zou onthouden?

In de tweede plaats: een zonde, die wij niet met onzen wil doen, is geen zonde. Wanneer hij nu wel wilt gelooven, maar niet kunt, dan stelt uw ongelooft u niet meer schuldig; dan zou God u om uw ongelooft niet meer mogen verdoemen; en toch staat er geschreven, dat een ongelooft niet behouden wordt.

M.a.w.: als gij, die wel wilt, maar niet kunt gelooven, in het eind verloren zoudt gaan, dan zou dat onrechtvaardig zijn van God.

En dat kan toch niet? Gij kunt het ook zoo zeggen: „als uw ongelooft hiervan vrucht is, dat gij wel wilt, maar niet kunt gelooven, dan is uw ongelooft niet u w, maar Gods schuld”.

En zoudt ge dat ooit durven zeggen, dat God de schuld heeft van uw zonde?

In de derde plaats: het is met den aard van het geloof in strijd, dat gij het wel zoudt willen, maar niet kunnen.

Wat toch is gelooven? God zegt in Zijn Woord en Hij verzegelt u in den doop, dat Hij u in Christus tot Zijn kind aanneemt. Welnu, gelooven is, op grond van die belofte Gods, van uw kindschap zeker zijn, wijl Hij, Die u die belofte gaf, niet liegen kan.

Nu zegt gij: „ik wil wel gelooven”.

Als dat waar is, dan ligt daar in opgesloten, dat gij God gezien hebt en aanvaardt als den Waarachtigen. Zoolang dat niet zoo is, kunt gij onmogelijk willen gelooven. Maar, als gij God gezien en aanvaardt hebt als den Waarachtigen, hebt gij daarmee ook Zijn Woord, Zijn belofte aangenomen. M.a.w.: willen gelooven is gelooven.

Dat is (ik zal maar eens wat noemen) met fietsen b.v. geheel wat anders. Het is mogelijk dat ge wilt fietsen, maar het niet kunt.

Doch bij gelooven gaat dat niet op. Ik zeg het om het gewicht der zaak nog eens.

Men kan niet willen gelooven, zonder het Woord te zien en te aanvaarden als het Woord van Hem, Die niet liegen kan; maar, het Woord als zoodanig te zien en te aanvaarden is gelooven; zoodat willen gelooven gelooven is.

Het eerste is zonder het laatste onbestaanbaar. Wat wel mogelijk is, dat is dit, dat iemand gelooft, maar hij ziet zijn geloof telkens weer aangevochten door ongelooft.

Ook na wedergeboorte en bekeering blijft er in ons nog zooveel nawoelen van den ouden mensch. Zoo ging het b.v. dien man, die tegen Jezus zeide: „Heere, ik geloof, kom mijner ongelooftigheid te hulp”.

Wij doen dezen man onrecht, als wij van hem zeggen: „die man twijfelde”. Die man geloofde, doch hij zag zijn geloof besprongen door machten van ongelooft in hem en nu bidt hij of de Heere hem helpen wil, die machten van ongelooft af te slaan.

Zoo kan het ons ook nog gaan, dat wij, staande in het geloof, het ongelooft op ons aan zien stormen. En ieder zal wél doen, door te leven bij

Woord en Sacrament en gebed, zich tegen de aanvallen van dat ongelooft te pantseren.

Maar dat is heel iets anders, dan wel te willen, maar niet te kunnen gelooven.

Wie in zulke omstandigheden verkeert, geloof en hij belijdt ook, dat hij geloof; zijn gansche worsteling is, dat geloof vast te houden.

Maar tegen allen, die zeggen: „neen, ik geloof niet, want ik kan niet, hoe gaarne ik ook wil”, zeg ik nog eens: „gij spreekt geen waarheid; gij wilt niet gelooven.”

Gij wilt wel zekerheid hebben omtrent uw zaligheid; zeker wel. Maar gij wilt dat niet in den weg des geloofs. Gij wilt die zekerheid hebben, doordat gij allerlei dingen bij uzelf waarneemt, misschien doordat gij een of anderen tekst met kracht op het hart gebonden krijgt, maar niet in den weg van het eenvoudig rusten in het Woord Gods.

Gij wilt niet gelooven. En gij moet ophouden met altijd weer uzelf en anderen wijs te willen maken, dat gij wel wilt.

Zoo vaak gij dat zegt, beschuldigt gij den Heere, dat Hij u het geloof onthoudt, en bevestigt uzelf in uw leven van ongelooft.

Belijdt het eerlijk voor God en voor uzelf, dat gij tot nu toe uw zekerheid niet hebt willen zoeken in den weg des geloofs; belijdt dat als zonde voor uwen God; hoor den eisch des geloofs, waarmee God u tegemoet treedt en — doe wat de Heere van u vraagt. Geloof Gods belofte.

Evengoed als een gierigaard moet breken met zijn gierigheid en een dronkaard met zijn dronkenschap en een oneerlijke met zijn oneerlijkheid, moet gij breken met uw ongelooft. Dat is het wat de Heere vraagt. In uw hart moet gij den band aan die zonde doorsnijden.

Daarvan moogt ge u niet afmaken met een: „ik wil wel, maar ik kan niet”.

De Heere vraagt het; luister daarnaar, buig er u onder, en — gij kunt het, door Hem.

D. v. D.

Rondom de Kuyper-litteratuur.

XIII.

De groote vraag is nu: wanneer acht Groen een afscheiding geoorloofd, ja, noodzakelijk?

Ook op die vraag is zijn antwoord duidelijk en beslist. Men hoore: „Zullen wij ons afscheiden? Welligt: te weten, op de voorwaarden die wij van den beginne af als de *conditio sine qua non* van eene geoorloofde Afscheiding gesteld hebben. Ja, wij zullen ons afscheiden, zoo men ons bewijst, dat de Symbolische Schrift in het kerkgenootschap geen wettig gezag heeft; dat elk uitzigt op verbetering en herstel onder de vrome wenschen of droomerijen van welmeenend zelfbedrog behoort.”¹⁾ Hij spreekt ervan, dat een uitdrijven of uitwijken der geloovigen onvermijdelijk gemaakt wordt, „zoo het Kerkgenootschap, naar de regels der volkomen losbandigheid die men wederrechtelijk in praktijkingevoerd heeft, bij eene wijziging der vormen, met stellige verwerping van allen dogmatieken grondslag, georganiseerd wordt.”²⁾

Vooraf één ding moet geschied zijn vóór aan afscheiding mag worden gedacht. Er moet een strijd gestreden zijn in het Kerkgenootschap om en voor de Kerk. En dan zóó gestreden dat de kern der zaak, de eigenlijke kwestie in helder licht kwam te staan. Er moet gestreden worden om de waarheid in de Kerk te doen zegevieren en om allen die den Christus verwerpen uit te drijven. Alleen als die strijd gestreden wordt is het geoorloofd in het Kerkgenootschap te blijven! „Het blijven in een feitelijk-reglementaire kerk is ongeoorloofd, zoo men niet een strijd aanbindt die op overwinning kans geeft.”³⁾

Die strijd moet gestreden worden zonder vrees voor afscheiding. Die vrees immers maakt iederen strijd tot een schijnvertooning. Indien men van te voren vaststelt zich nooit te zullen afscheiden, belooft men, voor de slag begonnen is, de overwinning aan den vijand. Scherp, vlijmscherp is Groens vonnis als hij schrijft: „Vrees voor rustverloering, voor tweedragt en scheiding gaf de dierbaarste en heiligste belangen en regten der gemeente aan het ongelooft prijs. Ziedaar het kort begrip der geschiedenis van het Hervormde Kerkgenootschap sedert 1816.”⁴⁾ „Ook mijn standpunt te allen tijde (tegen de Modernen en ook tegen de vaders en voorloopters der Modernen) is geweest: verbreking van Kerkgenootschap, door doeltreffenden strijd op Confessioneele grondslag, zonder vrees voor afscheiding” schreef Groen in 1869.⁵⁾

„Men moet erin (d.i. in de Kerk. C. V.) blijven,

1) *Het Regt enz.*, p. 136.

2) *Het Regt enz.*, p. XVII.

3) *Parlement. Studien en Schetsen*, XVII, p. 21.

4) *Bijdrage voor Kerkgemeentelijk Overleg*, p. 45/6.

5) Groen aan Dr Schwartz. Zie: *De Heraut* van 19 Febr. 1869 en: Dr A. Kuyper; *Het conflict gekomen*, II, p. 5.

opdat, zelfs indien men verbannen wordt, men niet heengaat dan met krijgsmanser en behalend, in de nederlaag, een wezenlijke overwinning; nadat men de kwestie waarom het gaat in het volle licht heeft geplaatst, nadat men de massa gewaarschuwd en voorgelicht heeft, nadat men in de gevestigde Kerk groot geworden is en aldus een van die gezamenlijke terugtochten (retraites collectives) heeft voorbereid, die, zoals M. de Gasparin zeide, de instellingen en de vlag meenemen.

Men moet in de Kerk blijven, maar om er te strijden. De strijd moet gevoerd worden niet onverstandig en overhaast, maar in een geest van energie en onbuigzaamheid; zonder compromis, zonder ophouden, totdat het doel is bereikt en de Kerk de overwinning heeft behaald, hetzij dat zij zich reorganiseert op haar onbeweeglijken grondslag, hetzij dat ze, zwiachtend voor onrecht en overmacht, zich losmaakt van dan leugenachtige vormen, om weer te verschijnen vrij en onafhankelijk met nieuwe levenskracht." Adolphe Monod citeerend, gaat Groen verder: „Van tweeën één: men zal zachtken en onweersstaanbaar een organisatie tot stand brengen, die, geboren uit het leven, zich precies aan de behoeften en den aard van het leven zal aanpassen, of wel, indien het kwaad ongeneeslijk is, men zal zich in de Kerk onmogelijk maken en zich eruit laten drijven; want overwinnend of onverdragelijk — dat is het glorieuze alternatief van het christelijke leven in den boezem der Kerk." 6)

Vanuit deze opvatting van Groen van Prinsterer is te verstaan zijn oordeel over de Afscheiding van 1834. Groen heeft die steeds afgekeurd. Ze was z.i. ongeoorloofd, ontijdig, overijld, voorbarig, praematuur. 7) De strijd was toen nog niet gevoerd, de overtuiging niet algemeen gewekt, de concentratie van heel de kerkelijke ellende in een concreet punt niet geschied. De Afscheidenen waren een „afgedwaald gedeelte, eene, indien ik het dus uitdrukken mag, voorbarig en op verkeerd terrein handgemeen geraakte voorhoede der Gereformeerde gezindheid." 8)

Maar in 1861 en 1868 is naar Groen's overtuiging de toestand anders. Door Zaalberg's gedrag was diepe verontwaardiging gewekt. De onverenigbaarheid van leeraarambi en leerverguizing was evident. Als de Kerkeraad van Den Haag toen verklaard had den lasteraar van den Christus niet op den kansel te zullen toelaten en dat had volgehouden, desnoods tegen alle synodale bevelen in, dan zou iedereen gevoeld hebben: dat is regt. En ware afscheiding dan gekomen: Groen zou ze hebben aanvaard! „De Kerkeraad, dit erken ik gaarne, mag m.i. Dr Zaalberg nimmer weder toelaten als predikant, zelfs niet, al zou van een non possumus ontslag en scheiding het gevolg zijn." 9)

In die jaren dringt Groen er bij zijn geloofsgenooten sterk op aan zich niet individueel af te scheiden. In zulk een crisistijd zou afscheiding in hooge mate praematuur zijn. Juist de zaalberg'sche kwestie wordt, zoodra ze goed gesteld is, „een onwaardeerbaar steunpunt ter concentratie van het weerstandsvermogen eener, Gode zij dank! nog niet ten eenemale uitgedoofde Kerk." 10)

Al hoopde Groen dus op een gemeenschappelijke actie, een daad der geloovigen toen Christus in de kerk zoo gruwelijk werd gehoond, nooit koossterde hij den waan, dat alle geloovigen zich zouden opmaken tot kerkherstel, zich als één man scharend om Groen en zijn vrienden.

Dr Bronsveld wilde alleen dan, wanneer alle belijders van het Evangelie zich solidair verklaarden, het dilemma stellen: of wij, of de moderneren eruit. Dan zou hij den Kerkeraad van 's Gravenhage durven aanmoedigen om een uitzetting van Dr Zaalberg uit te lokken. Dan zou hij een scheiding niet vreezen. Maar die tijd was z.i. nog niet gekomen.

„Nee voorwaar — zoo antwoordt Groen — die tijd is nog niet gekomen. Doch ik voeg er bij: Die tijd zal nimmer komen.

Nooit is er tot kerkherstel, in tijden gelijk wij thans beleven, iets wezenlijks verrigt door hen die gewacht hebben totdat al de belijders van het evangelie, als een eenig man zich solidair verklaarden en uitriepen: „Nun mit Gott wir wollen's wagen".

Kerkherstel is voorbereid of tot stand gekomen, ook door één enkel man, die, in den geest der martelaren, in den geest van een Huss of van een Luther, uit pligbesef, zeide of dacht: „Ik kan niet anders, al zou ik alleen staan; en ook aldus sta ik niet alleen, want de Heer is met mij, en, ook in het bezwijken, overwin ik." 11)

In die dagen van groote spanning wijst Groen op Thomas Chalmers, den leider van de scheiding van 1813, waaruit de groote Vrije Schotsche Kerk ontstond. Chalmers bedoelde ook geen af-

scheiding. Bedachtzaam en onversaagd handelend beschouwde hij die als laatste redmiddel. „Hij was voor verbroekeling beducht; daarom heeft hij aangespoord, niet tot uitwijken, maar tot een strijd, die, door eensgezindheid en samenwerking, ook toen scheiding onvermijdelijk werd, verbroekeling voorkwam. En waardoor verkreeg men eene zoo treffelijke uitkomst? Omdat, toen de onafhankelijkheid der kerk in geestelijke zaken aangerand werd, het feit, in éne Gemeente (buiten 's lands nauwelijks bij name bekend) van Staatswege gepleegd als beslissend voor de gansche Kerk, het sein gaf van eendragtig verzet.

Het voorbeeld van dezen even genialen als godvruchtigen leidsman geeft ons Nederlanders tweërlei les. Niet aan scheiden te denken, eer door een strijd van den echten stempel, eer door eensgezindheid en beleidvol moedbetoon, in de Kerk zelve reeds eene herlevende Kerk, als zelfstandig geheel en rijpe vrucht, gevormd zij. Voorts, even gelijk in Schotland, den strijd zám te trekken op het punt, waar, om de onmiskenbaarheid van het regt, of de zege behaald, of, door ralliement der geestverwanten, zelfs in de nederlaag, een soort van zegepraal bereid wordt." 12)

We zijn nu aan het eind van onze teekening van Groen's kerkelijke idealen en kerkelijke worsteling.

En onze conclusie kan geen andere zijn dan deze: Groen heeft met steeds groeiende klaarheid van inzicht en al grooter wordende beslistheid gestreden voor een vrije Kerk.

Vrij — d.w.z. volkomen onafhankelijk van den Staat.

Vrij — d.w.z. bevrijd van een met haar wezen strijdige en haar leven verwoestende bestuursorganisatie.

Vrij — d.w.z. volkomen afhankelijk van haar Hoofd en Koning Jezus Christus.

Groen zocht die vrije Kerk voor alles door vrijmaking van de bestaande Kerk of — zoo dat niet mogelijk was — door Afscheiding van het Genuoschap.

Op hoogen leeftijd — hij was toen meer dan 72 jaar oud — schreef Groen deze profetische woorden: „Indien de Christenen de Scheiding van Staat en Kerk aanvaardden in christelijk-historischen zin. Indien de Kerk van dikwerf schadelijken band losgemaakt, indien deze zelfstandige Kerk, in het besef van roeping en kracht, den onzijdigen Staat, door evangelizerende pligbetrachting, met eigen levensbeginsel bezielt... dan gaat de vrije Kerk in den vrijen Staat eene heerlijke, eene heerlijke toekomst te gemoet." 13)

H.

C. V.

12) Bijdrage enz., p. 97.

13) Ned. Ged., V, p. 367/8. Groen van Prinsterer geeft deze woorden als parafrase van enkele uitspraken van Dr Fabri, dien hij met instemming citeert.

Van groot belang voor de kennis van Groen's kerkelijken strijd is ook, dat hij zonder één enkele uitzondering, zoowel in zijn publieke geschriften als in zijn correspondentie altijd met Kuiper's felle kerkelijke actie instemt! Met Kuiper, den man van de vrije kerk! En dat terwijl Groen zeker door vrienden gewezen werd op het „gevaarlijke" van Kuiper's agereen.

Van Toorenbergen schreef b.v. aan Groen (22 Oct. 1868): „Kuyper voert een theorie van kerkregering in zijn schild, die onze Gereformeerde Kerk in haar hartader kwetst". Zie: A.R. Staatkunde, Je maand, tijdschrift, 1e kwart, 1932, pag. 97. Door zulke waarschuwingen krijgt de steun, dien Groen aan Kuiper bood, te meer relief.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN

Rationalisatie en Mechanisatie.

V.

In het vorige artikel werd betoogd, dat o.i. één der consequenties van voortgaande mechanisatie of krachtige opvoering van het arbeidstempo (gepaard gaande met verdere arbeidsverdeling) of toepassing van het ploegenstelsel is.

Een leerzaam voorbeeld in dit verband is de geschiedenis met de kalkzandsteenfabriek „Arnoud" te Hillegom, directeur A. H. Baron van Hardenbroek.

De leiding zag kans loonend te produceeren, wanneer de technische installatie geheel vernieuwd werden. (Een goed voorbeeld van de stelling, dat door mechanisatie de productiekosten sterk verlaagd (kunnen) worden; dat was hier inderdaad het geval). Alvorens echter tot deze aanzienlijke investering (totaal 1.35 miljoen!) over te gaan, wilde zij zekerheid hebben, dat het tweeploegenstelsel ingevoerd mocht worden. Want zonder dezen maatregel zouden de nieuwe installaties niet kunnen renderen. De toenmalige minister van Sociale Zaken, minister Verschuur, gaf de verlangde zekerheid (23 Dec. 1920). (Eigenlijk stimuleerde deze bewindsman zelfs de fabriek tot de invoering van het tweeploegenstelsel. Zij vroeg namelijk eerst (alvorens tot vernieuwing over te gaan) „overuren", en verkreeg tot antwoord, dat

zij voor een reorganisatie moest zorgen om tot dat stelsel te geraken.)

Minister Romme maakte echter, verleden jaar, die toezegging ongedaan. ZExc. verbood het werken in ploegen. De fabriek trok zich daar echter niets van aan, en ging voort met de gevolgde werkwijze toe te passen. Het gevolg was proces-verbaal wegens overtreding der arbeidswet. De zaak werd eerst voor het kantongerecht, daarna voor de rechtbank te Haarlem behandeld.

Bij die behandeling nu verklaarden alle deskundigen, ook de als getuige opgeroepen ambtenaren van het departement van „Sociale Zaken", waaronder de directeur-generaal van Arbeid, dat het effect van de vernieuwing der apparatuur zou worden teniet gedaan, wanneer de fabriek slechts met één ploeg mocht werken. Zelfs de Minister had dit, in een schrijven aan den Minister van Justitie, toegestemd. „Nu is er met name één fabriek", luidt het, — de „Arnoud" te Hillegom, die sinds 1929 zoo geheel op twee ploegen is ingesteld, dat zij bij het werken met één ploeg onmogelijk loonend kan produceeren". De fabriek zou in dat geval, ondanks haar voortreffelijke installaties, ondanks de toegepaste rationalisatie — neen, tengevolge van deze rationalisatie, die zooveel kapitaal had gekost, met verlies moeten werken, en op den duur haar deuren sluiten.

De rechtbank te Haarlem oordeelde dit feit van zooveel belang, dat zij mede daarom, beklagde ontsloeg van rechtsvervolging. Zij achtte de nadelige gevolgen van de overtreding der wet van geringere beteekenis, dan die der handhaving!

Dit voorbeeld „spreekt" inderdaad „boekdeelen". Het laat ons overduidelijk zien, dat bepaalde (economisch nuttige) rationalisaties gepaard gaan met de toepassing van maatregelen op het terrein der arbeidsorganisatie, die voor het persoonlijk en het gezinsleven nadeelig zijn, die „ethisch" niet verantwoord kunnen worden.

Al verzacht de leiding de gevolgen zooveel mogelijk (zoals die der hier genoemde fabriek), het kwaad blijft.

In plaatsen, waar slechts weinig arbeiders in ploegen werken, worden de bezwaren dikwijls door de omgeving niet opgemerkt. Waar, zoals in Twentsche steden, een groot gedeelte der arbeidende bevolking in den zeer vroegen morgen moet beginnen, of des avonds laat pas zijn werk beëindigt, kennen velen den nood door zulk een toestand gewekt. En daar kan een ieder ook iets leeren omlent de gevolgen van het arbeidstempo aan den loopenden band. De verhoogde arbeidsintensiteit wekt spanningen, die het leven geweld aandoen.

Zoowel het ploegenstelsel als de opvoering van het arbeidstempo en het systeem van loon naar prestatie (veel te zachte uitdrukking voor loonberekeningen, die dikwijls toegepast worden) zijn directe consequenties van de mechanisatie in de bedrijven. Kostprijsverlaging is in den regel alleen slechts dan mogelijk, wanneer de machines de werkkraft der arbeiders uitbuiten. Laten we hier geen zachtere woorden gebruiken.

Ook de ondernemers lijden onder dezen toestand. De techniek oefent door haar excessieven groei een zwaren druk op het gansche bedrijfsleven uit. En het meest tragische is, dat in verschillende industrieën dikwijls geen andere redding mogelijk schijnt dan de toepassing der hier genoemde maatregelen. Het gaat dan heusch niet om het behalen van groote winsten.

Met opzet zeggen we hier „schijnt". Want vergeten we niet, dat, zoo het kapitaal aanwezig is of zich beschikbaar stelt, de mechanisatie met al haar noodzakelijke gevolgen, ook de gemakkelijkste vorm van rationalisatie is.

Kostprijsverlaging? Zeker! Maar zoo eenvoudig is het rekensommetje niet. Want op de debetblad-zijde der kostenrekening staan de posten der volksgezondheid. En zooveel andere. Waarom worden die in de beschouwingen dikwijls genegeerd? Niet de invloed op den prijs van één soort goederen (die goedkooper gemaakt en gekocht kunnen worden), noch de directe verlaging, bepalen tenslotte het effect der „rationalisatie". Ook kan het resultaat daarvan niet in een korten tijd gemeten worden. Daarvoor is een langere periode noodig.

Een der principiële verdedigers der rationalisatie-theorieën: Dr Goijko Grdijic (de naam is goed gedrukt!) schrijft hieromtrent in zijn voortreffelijk boekje: „Rationalisierung, Arbeitslosigkeit, und Arbeitszeitverkürzung", de volgende merkwaardige woorden:

„Een gunstig uitvallende berekening binnen een bepaalde onderneming kan mogelijk het beste bewijs van de goede kansen voor de richtige uitwerking der rationalisatie in het oecoonomische leven zijn, zij mag echter juist daarom geen andere waardeering hebben, dan die er aan gegeven is" (gunstig voor de onderneming), „omdat het aankomt op de levenskracht der gansche samenleving, welke ontwikkeling door de rationalisatie bevorderd moet worden."

Deze vurige verdediger der compensatietheorieën erkent volmondig, dat de calculaties van één onderneming hem niets zeggen. Het oordeel over de

uitwerking kwestie-probleem lief en

Inderde deze schr

Vooraf dikwijls en der ge alleen daa veroordee bliken, c omdat de zelf aange teit afnee beteeken

Men n hier ver keerd. D haar mac „Discipels zeer te la heeft zegen geringen. woordige ben voor oecoonomi

Nauwke der mecl noodzake de bases,

Vooraf een belan doel der in de teg een vervu mensch f Schepper, maar uitit zucht, var een prod van die b zwakken

En nu bouw", de cipiëele a ling", dat een gave tusschen wil", dat lengde lig ook al zie van natu derne pri daarmede productie weg in g ding, me

En wan tempo; d scherpe c loon en e hij ons. worden c de voortge mag dat. Dat alles mensch v lingen tot de kwakk vogeltjes waarmee dood".

Nu is l uitvoerig De hoo volgen va nen, met daad groc spanning heeft tot leven van

De gedt dat hij zij heeft, beh Zij eischt zij dwing salie; zij onzer da

Wat is. Dat hij edelt, dat plaats gee leiden tot

Merken is? Hela; streven, s slechts de en bekem zij bestem zichtbaar.

Want e beteekent van den i het Gods de ontwi persoonlijk natuur.

6) Le parti anti-révolutionnaire et confessionnel, p. 14/15.

7) Zie b.v.: Aan de Herv. Gem., p. 76/7; Het Regt enz., p. 128, 132; Kerkgem. Overleg, p. 96, 100; Ned. Ged., III, 159; V, 292.

8) De maatregelen tegen de Afscheidenen enz., p. 44.

9) Bijdrage enz., p. 52.

10) Bijdrage enz., p. 96.

11) Bijdrage enz., p. 54.